

Ks. Adam Romejko

Instytut Politologii
Uniwersytet Gdański

Polityka austriackich zielonych w kwestii kobiet

WSTĘP. 1. GENEZA ZIELONYCH. 2. ZIELONI W AUSTRIACKIM
SYSTEMIE PARTYJNYM. 3. *FRAUENPOLITIK* JAKO GŁÓWNE
ZAŁOŻENIE PROGRAMOWE ZIELONYCH. ZAKOŃCZENIE.

WSTĘP

Jednym z popularnych tematów we współczesnym dyskursie obejmującym takie dziedziny, jak: polityka, społeczeństwo, kultura, w tym religia, jest kwestia kobiety. Na to, w jaki sposób prowadzi się dyskusję, jakie przywołuje się argumenty i proponuje rozwiązania, znacząco wpływają preferowane przez dyskutantów wartości. Ciekawym przykładem realizowania *frauenpolitik* – polityki dotyczącej kwestii kobiety – jest Austria. Kraj ten jest interesujący z tego powodu, że stanowi on przestrzeń dyskusji przedstawicieli różnych nurtów, od „konserwatywnych” po „postępowe”. Austria jest, co dla polskiego badacza ma znaczenie, krajem stojącym pod znaczącym wpływem chrześcijaństwa, przede wszystkim zaś katolicyzmu. Biorąc pod uwagę proponowane rozwiązania w ramach *frauenpolitik*, Austria znajduje się w europejskiej średniej, stanowiąc przykład pogodzenia otwarcia się na nowoczesność z jednoczesnym poszanowaniem tradycyjnych, sprawdzonych wartości.

W niniejszym opracowaniu podjęto temat działalności politycznej austriackich zielonych, partii, która w kwestii *frauenpolitik* jest obecnie prekursorem. Idee przez nią propagowane znajdują (częściowe) odbicie w austriackim życiu politycznym oraz w społeczeństwie. W opracowaniu

przedstawiono najpierw genezę zielonych. Następnie umiejscowiono ich w systemie partyjnym Republiki Austrii. Na końcu zaprezentowano główne założenia programowe zielonych, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii kobiety.

1. GENEZA ZIELONYCH

Zieloni, którzy kojarzą się z organizacją promującą kwestie ekologiczne, na terenie austriackim korzeniami sięgają przełomu lat 60. i 70. W tej dekadzie podjęto działania mające na celu propagowanie w społeczeństwie myślenia ekologicznego. W 1972 roku, w gabinecie Bruno Kreisky'ego, wskazano, że ministerstwo zdrowia będzie zajmowało się dodatkowo kwestiami związanymi z ochroną środowiska. Decyzja ta zbiegła się z wydaniem w 1972 roku, na zlecenie Klubu Rzymskiego, studium pt. *The Limits to Growth*, w którym m.in. przestrzegano przed nadmierną eksploatacją zasobów naturalnych. Opracowanie to przyczyniło się do rozbudzenia w społeczeństwie zachodnim zainteresowania kwestiami ekologicznymi. Ważną bazą ideologiczną zielonych był ruch hipisowski, w ramach którego w hasło „Make Love, not War” wyrażano nie tylko dezaprobatę dla działań wojennych, lecz pośrednio negowano rozwój technologiczny i niszczenie środowiska naturalnego. W 1973 roku ukuto hasło aktywistów na rzecz ochrony środowiska „Small is beautiful”. Jego „ojcem” był pochodzący z Austrii filozof, Leopold Kohr (1909-1994)¹.

Kluczowym momentem dla powstania przyszłej partii zielonych w Austrii było zainicjowanie ruchu społecznego sprzeciwu wobec decyzji rządowych, a dotyczących rozwoju energetyki w kraju². Socjaldemokratyczny kanclerz Bruno Kreisky, poparty przez związki zawodowe, organizacje zrzeszające przedsiębiorców oraz przedstawicieli branży energetycznej, podjął decyzję budowy elektrowni atomowej w Zwentendorf, miejscowości leżącej ok. 60 km na północ od Wiednia. Akcja przeciwko elektrowni atomowej otrzymała w 1976 roku zinstytucjonalizowaną formę w postaci Inicjatywy Austriackich Przeciwników Elektrowni Atomowej (niem. *Initiative Österreichischer AKW-Gegner*). Pełniła ona funkcję „organizacji-parasola”, skupiającej różne ugrupowania, w tym skrajnie lewicowe. W 1977 roku liderem ruchu został profesor geologii Alexander Tollman (1928-2007). Stał się on znany po tym, jak wyraził opinię, że planowana elektrownia stanie na terenie sejsmicznie niestabilnym. Potrafił

¹ O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte der Grünen, Ereignisse, Persönlichkeiten, Jahreszahlen*, Wien 2005, s. 10.

² Ruch ten wspierały prominentne osobistości austriackiego życia politycznego, kulturalnego i naukowego, m.in. Konrad Lorenz (1903-1989), zoolog i ornitolog, laureat Nagrody Nobla. Zob. tamże, s. 13.

on skutecznie prezentować idee ruchu w mediach. 5 listopada 1978 roku odbyło się ogólnokrajowe referendum, w ramach którego 50,47% uczestników opowiedziało się przeciw wykorzystaniu w energetyce technologii atomowej. Działania, które doprowadziły do przeprowadzenia ww. referendum, zieloni postrzegają jako moment ujawnienia się sił społecznych, które później stały się fundamentem dla powstania ich partii³.

Zwycięstwo ruchu antyatomowego było jednocześnie jego końcem. Niechęć do energii atomowej zgromadziła ludzi o poglądach na tyle różnych, że nie byli oni w stanie stworzyć, na co liczone, zielonej partii. Sytuację tę opisano następującym stwierdzeniem: „(...) die Anti-AKW-Bewegung zerfiel in hunderte Atome”⁴. Jedynie w Salzburgu stworzono bardziej trwałe struktury. W ramach akcji Ratujcie Salzburg (niem. *Rettet Salzburg*) udało się, w czasie wyborów samorządowych w 1977 roku, wprowadzić dwóch przedstawicieli do rady miejskiej Salzburga. Startowali oni z Listy Obywatelskiej (niem. *Bürgerliste*), która uzyskała 5,6% poparcia. W kolejnych wyborach samorządowych w Salzburgu (1982) Lista Obywatelska zdobyła poparcie w wysokości 17,7%, które przełożyło się na 7 mandatów⁵.

Odniesiony sukces stanowił impuls do utworzenia dwóch organizacji. Pierwszą była Austriacka Lista Alternatywna (niem. *Alternative Liste Österreich*), drugą zaś Austriaccy Zjednoczeni Zieloni (niem. *Vereinte Grüne Österreichs, VGÖ*). Oba ugrupowania wpłynęły na realizację zielonej polityki przez kolejne lata. ALÖ powstała 5 listopada 1982 roku w Grazu. Jej członkowie rekrutowali się spośród działaczy antyatomowych oraz aktywistów na rzecz trzeciego świata, pokoju i kobiet. W Wiedniu dołączyli do nich lewicowo zorientowani studenci. VGÖ powstał miesiąc później – 2 grudnia 1982 roku. Ich członkowie pochodzili ze środowisk mieszczańskich, które były aktywne w ruchu przeciwko budowie elektrowni atomowej w Zwentendorf. W ramach VGÖ postulowano działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Członkowie ALÖ mieli szersze plany – chcieli zaangażować się na rzecz przemiany stosunków społecznych. Na wzór niemieckich zielonych postulowano: ekologię, solidarność, tzw. bazową demokrację, wolność od przemocy. Pochodzący z Wiednia mieli wyraźnie lewicowe poglądy, zaś ci z innych landów charakteryzowali się poglądami typowymi dla partii środka⁶.

³ G. Jordan, *Die Grüne Alternative: woher sie kommt, Kurzer Abriss über die Vorgeschichte bis zum Einzug der Grünen in den österreichischen Nationalrat 1986*, s. 1, <http://www.gruene.at/uploads/media/vorgeschichte.pdf>, (22.02.2008); O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte...*, dz. cyt., s. 14-15.

⁴ Ruch przeciwko elektrowni atomowej rozpadł się na setki atomów.

⁵ O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte...*, dz. cyt., s. 16-17.20.

⁶ G. Jordan, *Die Grüne Alternative...*, dz. cyt., s. 1-2.

Korzystnym momentem dla zielonych był spadek poparcia dla socjaldemokratów, efektem którego była rezygnacja Bruno Kreisky'ego z urzędu kanclerskiego w 1983 roku. W czasie wyborów parlamentarnych 24 kwietnia 1983 roku ALÖ i VGÖ wystartowały oddzielnie, co spowodowało, że nie udało im się zdobyć mandatu poselskiego. Byłoby to możliwe, gdyby startowały razem oraz gdyby nie funkcjonowały drobne ugrupowania polityczne, odwołujące się do ideologii zielonych, które odbierały im głosy. Impulsem do podjęcia działań zjednoczeniowych były protesty wobec budowy hydroelektrowni w leżącym nad Dunajem, w pobliżu granicy austriacko-słowackiej, Hainburgu. Zjednoczenie różnych zielonych ugrupowań było niezbędne, aby osiągnąć sukces wyborczy w ramach zbliżających się wyborów parlamentarnych. Na przełomie 1985 i 1986 roku utworzono Parlamentarną Inicjatywę Obywatelską (niem. *Bürgerinitiative Parlament, BIP*). Jej inicjatorem był Günther Nennung, były działacz socjaldemokratyczny, oraz aktywiści na rzecz referendum przeciw hydroelektrowni w Hainburgu. Początkowo planowano, by BIP była rodzajem platformy wyborczej. Faktycznie jednak, nie bez trudności, podjęto kroki mające na celu przekształcenie jej w organizację⁷.

Zaplanowano, że zjednoczenie nastąpi w ramach kongresu w październiku 1986 roku. Działania zjednoczeniowe przyspieszono ze względu na wcześniejsze wybory parlamentarne. Pierwotnie miały się one odbyć wiosną 1987 roku. Faktycznie zaś miały miejsce 23 października 1986 roku. By wykorzystać zielony elektorat, podjęto decyzję o utworzeniu pod kierunkiem Fredy Meissner-Blau, która w maju 1986 roku bez powodzenia walczyła o fotel prezydencki (uzyskała 5,5% poparcia), nowej partii politycznej. Powstałe we wrześniu ugrupowanie nazwano Zielona Alternatywa – Lista Fredy Meissner-Balu „ZIELONI” (niem. *Die Grüne Alternative – Liste Freda Meissner-Blau „GRÜNE“*). W 1990 roku nazwę zmieniono na Zielona Alternatywa – Zieloni w Parlamencie (niem. *Die Grüne Alternative – Grüne im Parlament*). Od 1993 roku partia nazywa się Zieloni – Zielona Alternatywa (niem. *Die Grünen – Die Grüne Alternative*)⁸.

Jednym z ważnych tematów wyborczych zielonych było zatrucie Renu przez koncern chemiczny Sandoz z Bazylei oraz kwestia kupna i użytkowania myśliwców przechwytyjących⁹. W ramach wyborów zielonym, którzy uzyskali 4,8% głosów, udało się zdobyć osiem mandatów. Socjaldemokraci zdobyli 43,1% głosów (80 mandatów), zaś ludowcy i wolnościowcy odpowiednio: 41,3 (77) i 9,7 (18). Zieloni oczekiwali większego poparcia. W późniejszych wyborach parlamentarnych systematycznie uży-

⁷ Tamże, s. 2-3.

⁸ Tamże, s. 5.

⁹ Tamże.

skiwano coraz lepsze wyniki¹⁰. Obecnie w ławach parlamentarnych zasiada 21 przedstawicieli zielonych¹¹.

Od 1997 roku liderem zielonych jest Alexander Van der Bellen (ur. 1944), profesor ekonomii na Uniwersytecie Wiedeńskim. Wskazuje się, że wśród „późnych powołań” w austriackiej polityce odniósł on największe sukcesy. Podkreśla się, że nie będąc człowiekiem mocnych słów, stanowi silną osobowość polityczną. Jego największym sukcesem miało być utworzenie koalicji rządowej z ludowcami w 2002 roku. Obecnie numerem dwa w partii zielonych jest Eva Glawischnig (ur. 1969), pochodząca z Karyntii prawniczka. Od 1999 roku pełni funkcję posłanki. Ponieważ częściej niż Van der Bellen jest obecna w mediach masowych, w świadomości wielu Austriaków funkcjonuje jako najważniejsza osoba w partii¹².

2. ZIELONI W AUSTRIACKIM SYSTEMIE PARTYJNYM

Biorąc pod uwagę działanie austriackich ugrupowań politycznych, można wskazać, że tamtejszy system partyjny charakteryzuje się stabilnością. Funkcjonujące obecnie organizacje partyjne korzeniami sięgają II poł. XIX w. Począwszy od lat 60. XX w. mamy do czynienia z obozami politycznymi, które charakteryzują się ideologicznie określoną i spójną polityką. Cele polityczne realizowane są w ramach skutecznie funkcjonujących organizacji partyjnych¹³.

Ogólnie rzecz biorąc, w minionych dekadach można wskazać trzy obozy polityczne. Dwa pierwsze są porównywalne co do wielkości, trzeci jest zaś mniejszy. Nurt chrześcijańsko-konserwatywny reprezentowany jest przez ludowców – Austriacką Partię Ludową (niem. *Österreichische Volkspartei, ÖVP*). Ludowcy stanowią typową partię chadecką. Kontynuuje ona działalność powstałej w 1880 roku Partii Chrześcijańsko-Społecznej. Ludowcy preferują wartości konserwatywne, nawiązujące do katolickiej nauki społecznej Kościoła, w tym godność człowieka, solidarność, zasadę subsydiarności, podkreślenie wartości rodziny, kobiety i jej udziału w życiu zawodowym i społecznym. Ludowcy podkreślają, że są

¹⁰ Por. P. Czarny, B. Naleziński, *Wstęp*, w: *Federalna Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, tłum. z niem P. Czarny, B. Naleziński, Warszawa 2004, s. 29.

¹¹ *Informationen über die Nationalratswahlen am 1. Oktober 2006*, http://www.parlament.gv.at/NR/NRWahl2006/Informationen%20%C3%BCber%20die%20Nationalratswahlen%202006_Portal.shtml, (3.03.2008).

¹² O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte...*, dz. cyt., s. 68.73.83.

¹³ E. Tálos, *Das politische System in Österreich*, Wien 2000, s. 22.

ugrupowaniem ogólnonarodowym i nowoczesnym, że stanowią gwaranta umiarkowania i stabilizacji¹⁴.

Reprezentantem obozu socjaldemokratycznego jest Socjaldemokratyczna Partia Austrii (niem. *Sozialdemokratische Partei Österreichs, SPÖ*). Pierwsza partia socjaldemokratyczna powstała na terenie austriackim w 1889 roku. Obecni socjaldemokraci stanowią nowoczesną partię zachodnioeuropejską. W ich programie można znaleźć takie hasła, jak: wolność, równość, sprawiedliwość, solidarność. Znaczący podkreślają, że na poziomie programowym nie ma znaczących różnic pomiędzy ludowcami i socjaldemokratami, szczególnie od czasów Bruno Kreisky (przewodniczącego SPÖ w latach 1967-1983). M.in. dzięki jego osobistej znajomości z kard. Franzem Königiem dokonano normalizacji stosunków z Kościołem katolickim¹⁵.

Poglądy niemiecko-narodowe wyznaje Austriacka Partia Wolnościowa (niem. *Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ*). Jej początki związane są z powstałym w 1949 roku Zjednoczeniem Niezależnych. Pod obecną nazwą ugrupowanie funkcjonuje od 1956 roku. Szczególnie popularne było w latach 90., m.in. dzięki wyrażaniu niechęci wobec Unii Europejskiej i cudzoziemców zamieszkujących w Austrii¹⁶. W 2005 roku dokonano rozłamu. Powstała nowa formacja – Sojusz Na Rzecz Przyszłości Austrii (niem. *Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ*). Obie partie określane są jako narodowo-konserwatywne, z tym że FPÖ bliższa jest pozycjom skrajnie prawicowym.

System partyjny w Austrii określany był mianem typu dwa i pół lub kulejącego¹⁷. Życie polityczne zdominowane było i nadal jest przez dwie największe partie: ludową i socjaldemokratyczną. Zdecydowanie mniejszy wpływ mieli wolnościowi. Koalicja ÖVP-SPÖ określana jest mianem wielkiej. W ramach niej lukratywne stanowiska w państwie rozdzielane są proporcjonalnie do uzyskanego wyniku wyborczego (niem. *Proporzprin-*

¹⁴ R. Alberski, *Austriacka Partia Ludowa w systemie partyjnym Republiki Austrii*, w: *Chrześcijańska demokracja we współczesnym świecie*, red. K. Krzywicka, E. Olaszewski, Lublin 1999, s. 106-109.

¹⁵ *Sozialdemokratische Partei Österreichs*, w: *Österreich Lexikon in drei Bänden*, red. E. Bruckmüller, t. 3, Wien 2004, s. 231; por. *SPÖ, Das Grundsatzprogramm*, Wien 1998, s. 5-8; *Grundsatzprogramm, Beschlossen am 30. ordentlichen Parteitag der österreichischen Volkspartei am 22. April 1995 in Wien*, Wien 1998, s. 5-9. Teksty ww. programów są dostępne na stronach internetowych: http://www.spoe.at/bilder/d251/spoe_partei_programm.pdf oraz <http://www.oevp.at/download/000298.pdf>, (3.03.2008).

¹⁶ P. Czarny, B. Naleziński, *Wstęp*, dz. cyt., s. 25.

¹⁷ E. Tálos, *Das politische System...*, dz. cyt., s. 22.

zip)¹⁸. Zdarzało się, że ww. ugrupowania tworzyły rząd jednopartyjny lub w ramach tzw. małej koalicji (ludowcy lub socjaldemokraci z FPÖ)¹⁹. Panujący układ rządowy skutkuje tym, że wiele ważnych urzędów państwowych znajduje się praktycznie w tych samych rękach. Do obyczaju politycznego weszło, że jedne urzędy lub firmy obsadzone są ludźmi z partii ludowej, inne z socjaldemokratycznej. Sytuacja polityczna w Austrii stanowi okazję do żartów²⁰ a także do poważniejszych działań. Próby dokonania zmian, które podejmowano, nie przyniosły konkretnych rezultatów²¹.

Nowością na scenie politycznej są zieloni. Pierwszy raz wprowadzili do liczącego 183 członków austriackiego parlamentu ośmiu deputowanych w 1986 roku. Podkreśla się, że po raz pierwszy od 1959 roku do parlamentu dostali się przedstawiciele czwartej siły politycznej. Nie wpłynęło to jednak w znaczący sposób na zmianę panującego w Austrii systemu partyjnego²². W porównaniu z ÖVP, SPÖ, FPÖ i BZÖ zieloni stanowią partię o specyficznym sposobie funkcjonowania. Ciężar życia partyjnego

¹⁸ Zasada ta funkcjonuje od 1945 roku; zob. H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986, s. 306.

¹⁹ W okresie powojennym rządziły następujące koalicje/ ugrupowania partyjne: ÖVP-SPÖ-KPÖ (1945-1947); ÖVP-SPÖ (1947-1966); ÖVP (1966-1970); SPÖ (1970-1983); SPÖ-FPÖ (1983-1987); ÖVP-SPÖ (1987-2000); ÖVP-FPÖ/BZÖ (2000-2007; od 2005 r. FPÖ, jako BZÖ). Zob. *Koalition, w: Österreich Lexikon in drei Bänden*, red. E. Bruckmüller, t. 2, Wien 2004, s. 214.

²⁰ Nt. panującego w Austrii układu partyjnego opowiadano m.in. następujący dowcip: „Proszę państwa! (...) Kiedy jedna partia rządzi, a druga jest w opozycji do niej – to demokracja. Kiedy jest tylko jedna partia rządząca – to dyktatura. Ale kiedy są dwie partie w stosunku do siebie opozycyjne i obie rządzą – to Austria”. Cyt. za R. Kałuża, *Wiedeńskie ABC*, Warszawa 1979, s. 49.

²¹ Jörg Haider, od 1999 roku prezydent Landu Karyntia, jeden z liderów FPÖ, a obecnie BZÖ, wyraził na ten temat następującą opinię: „Das System ist rot-schwarz, geprägt vom Gruppenegoismus mit reduzierter Demokratie. Und genau dieses System fordere ich seit Jahrzehnten heraus, indem ich die Menschen ermuntere, aus einer selbst verschuldeten Unmündigkeit herauszutreten. (...) Es ist gar nicht einfach, das starre rot-schwarze Kartell in allen Bereichen aufzubrechen, wenn man mit einem Partner in der Regierung sitzt, der seit Jahrzehnten für Architektur und Wartung dieses Systems mitverantwortlich ist. Unter der Decke funktionieren die alten rot-schwarzen Seilschaften ja prächtig. Die politische Farbenlehre gilt noch immer, wie die Beispiele zeigen: roter ARBÖ – schwarzer ÖAMTC; rotes BFI – schwarzes WIFI; rote Gebietskrankenkasse – schwarze Bauernsozialversicherungen. Und in den zentralen Institutionen der Republik wie der OeNB gibt es immer nur Machtentscheidungen zwischen Rot und Schwarz. Andere politische Couleurs oder parteiungebundene Menschen haben Seltenheitswert“. Cyt. za A. Worm, *Ein Streitgespräch mit Jörg Haider*, Wien 2005, s. 10.

²² A. Pelinka, *Das politische System Österreichs*, w: P. Dusek, A. Pelinka, E. Weinzirl, *Zeitgeschichte im Aufriß, Österreich seit 1918*, Wien 1988, s. 311.

spoczywa nie na partii, lecz na klubie parlamentarnym²³. Ważną przestrzenią życia partyjnego są media, zwłaszcza w okresie przedwyborczym. Wynika to z faktu, że zieloni nie są liczni. Do partii należy ok. 4,3 tys. członków (dane z 2005 roku), podczas gdy do ludowców – 600 tys., socjaldemokratów – 400 tys., a wolnościowców (przed rozłamem w 2005 roku) – 50 tys²⁴. Biorąc pod uwagę niewielką ilość działaczy partyjnych, zieloni uzyskują niemałe dotacje finansowe z budżetu państwa. W 2007 roku otrzymali 1,8 mln euro, podczas gdy socjaldemokraci i ludowcy odpowiednio 5,2 i 5,1 mln euro²⁵.

Obok ww. ugrupowań partyjnych funkcjonujących w Austrii można wskazać jeszcze na dwa: Komunistyczna Partia Austrii (niem. *Kommunistische Partei Österreichs, KPÖ*) i Forum Liberalne (niem. *Liberales Forum*). Pomimo że w okresie powojennym radzieckie władze okupacyjne popierały komunistów, nie zdobyli oni tamtym czasie ani w okresie późniejszym realnych wpływów. Po raz ostatni weszli do parlamentu w 1956 roku, zdobywając trzy mandaty. Począwszy od wyborów w 1959 roku aż do dnia dzisiejszego są tam nieobecni²⁶. Przedstawiciele Forum Liberalnego zasiadali w parlamencie w latach 90. minionego stulecia. W wyborach w 1994 roku zdobyli 11 mandatów, a wyborach mających miejsce rok później – 10²⁷. Obecnie komuniści i liberalni nie mają znaczenia na austriackiej scenie politycznej.

Proces zakładania partii nie jest w Austrii skomplikowany. Generalnie w kraju panuje przekonanie o tym, że możliwość zakładania partii politycznych jest istotnym wyznacznikiem życia demokratycznego. Pierwsze uregulowania wydane w powojennej Austrii przez parlament, a dotyczące m.in. sposobu zakładania partii politycznych, pochodzą z 1975 roku²⁸. Obowiązują one z niewielkimi zmianami do dnia dzisiejszego. Aby założyć nową partię należy opracować statut, w ramach którego zaprezentowana zostanie struktura organizacyjna partii, w tym organy ją reprezentujące, oraz prawa i obowiązki członków. Obowiązkowe jest opublikowanie statutu i złożenie go w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W momencie złożenia statutu w MSW partia otrzymuje osobowość prawną. Przyjmuje

²³ O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte...*, dz. cyt., s. 47.

²⁴ Tamże, s. 87.

²⁵ *Parteienförderung (1995-2007)*, <http://www.bundeskanzleramt.at/Docs/2007/7/11/parteienfoerderung.pdf>, (25.03.2008).

²⁶ J. Kozeński, *Austria 1918-1968, Dzieje społeczne i polityczne*, Poznań 1970, s. 244.246.

²⁷ P. Czarny, B. Naleziński, *Wstęp*, dz. cyt., s. 29.

²⁸ *Bundesgesetz vom 2. Juli 1975 über die Aufgaben, Finanzierung und Wahlwerbung politischer Parteien (Parteigesetz)*, Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich (1975), s. 1719-1722.

się, że działalność partyjna nie może podlegać ograniczeniom²⁹. Wyjątkiem jest działalność, w ramach której propaguje się ideologię narodowo-socjalistyczną. Jest ona prawnie zakazana w oparciu o art. 1, par. 3 prawa zakazującego (niem. *Verbotsgesetz*) Prawo to obowiązuje od 1945 r. Kilkakrotnie było one nowelizowane. Ostatnie zmiany wprowadzono w 1992 roku³⁰. Nieskomplikowany proces zakładania partii politycznych skutkuje ich ilością – jest ich ponad 400. Realne znaczenie dla życia politycznego w Austrii ma obecnie pięć ugrupowań: ÖVP, SPÖ, FPÖ, BZÖ i zieloni³¹.

3. *FRAUENPOLITIK* JAKO GŁÓWNE ZAŁOŻENIE PROGRAMOWE ZIELONYCH

Program zielonych stanowi ideową kontynuację ruchów ekologicznych z przełomu lat 70. i 80. Stopniowo jest on wzbogacany o nowe tematy, w tym związane z *frauenpolitik*. Obecnie obowiązujący program zielonych został przyjęty na kongresie w dniach 7-8 lipca 2001 roku³². Poniżej zaprezentowano główne treści zawarte w programie, które uzupełniono o informacje pochodzące m.in. z najnowszych raportów nt. kwestii kobiecy³³. Oceniając politykę zielonych, należy mieć na uwadze, że stanowią oni partię opozycyjną. Na poziomie ogólnokrajowym zieloni nie mieli okazji, by rządząc przełożyć pomysły na konkretne czyny. Bycie w opozycji daje komfort formułowania mocnych opinii³⁴. W ramach partii działa dziewięć podorganizacji (niem. *Teilorganisationen*), które skupiają przedstawicieli różnych grup zawodowych i społecznych. Działalnością

²⁹ Art. 1, par. 1, p. 3-4.

³⁰ *Verfassungsgesetz vom 8. Mai 1945 über das Verbot der NSDAP (Verbotsgesetz)*, Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich (1945), s. 19-22; *Bundesverfassungsgesetz, mit dem das Verbotsgesetz geändert wird (Verbotsgesetznovelle 1992)*, Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich (1992), s. 743.

³¹ E. Tálos, *Das politische System...*, dz. cyt., s. 22.

³² *Grundsatzprogramm der Grünen Beschlossen beim 20. Bundeskongress der Grünen am 7. und 8. Juli 2001 in Linz*, http://www.gruene.at/uploads/media/grundsatzprogramm2001_03.pdf, (23.02.2008).

³³ Są to następujące opracowania: B. Weinzinger i in., *Grüner Frauenbericht 2006/2007*, Wien 2007 oraz B. Weinzinger i in., *Grüner Frauenbericht 2008*, Wien 2008. Pierwszy *Frauenbericht* wydany został w 2004 roku.

³⁴ Obecnie ostrość ocen jest stopniowo łagodzona. Wynika to z faktu, że zieloni stanowią partię „dobrze zadowoloną” w austriackim życiu politycznym. Szczególnym powodem do bardziej wyważonych wypowiedzi była możliwość zbudowania w 2002 roku koalicji rządowej z ludowcami. Ostatecznie koalicji nie zawiązano i ludowcy rządili samodzielnie. Zob. G. Jelinek, *Aus Trümmern ins Zentrum Europas*, w: *Österreich, Die Zweite Republik*, red. W. Mück, Wien 2004, s. 68. Więcej nt. przewidywanych efektów a wynikających z zawiązania koalicji zielonych i ludowców zob. *Die ökosoziale Wende? Perspektiven und Horizonte einer schwarz-grünen Politik*, red. A. Dolak i in., Norderstedt 2004.

obejmują one cały kraj. Wyjątkiem są organizacje zrzeszające kobiety, które funkcjonują w Wiedniu i Salzburgu³⁵.

W preambule do programu zapisano, że solidarne społeczeństwo wolnych ludzi w nienaruszonym środowisku jest wizją zielonych. Wizja ta jest pojmowana nie jako stan idealny, którego nie można osiągnąć, lecz to, co jest możliwe do zrealizowania. Bazą społeczną zielonych są m.in. następujące grupy: organizacje studenckie, kobiece, stowarzyszenia na rzecz ochrony środowiska, na rzecz pokoju, na rzecz ochrony praw obywatelskich, krytyczni chrześcijanie, naukowcy i działacze związkowi oraz stanowiący różnego rodzaju mniejszości.

Zieloni czują się przedstawicielami europejskiej nowoczesności. Popierają tolerancję, wolność jednostki oraz szanują różne modele życiowe będące częścią społeczno-liberalnej tradycji. Jednocześnie nawiązują do socjalistycznych utopii związanych z sprawiedliwością i solidarnością. Ponieważ jednostkowy człowiek jest istotą jedyną w swoim rodzaju, dlatego też nie do zaakceptowania są jakiegokolwiek próby „zaszufladkowania” go przy pomocy różnych kryteriów, w tym związanych z pochodzeniem, płcią, religią, stanem zdrowia. Zieloni respektują każde dziecko, kobietę i mężczyznę. Ludzie mają prawo decydować o sobie w sposób wolny, bez przypisywania im ról czy innych ograniczeń ich talentów i zdolności. Postuluje się indywidualną wolność i solidarną odpowiedzialność. Wolność nie może być realizowana kosztem równości i na odwrót.

Wartości, którymi żyje człowiek, są wynikiem wzajemnych umów, rozwoju społecznego oraz wyrazem panującego modelu władzy. Wartości nie istnieją a priori, tzn. nie mają absolutnego (w ziemskim i boskim sensie) charakteru. Ze sceptycyzmem, zdaniem zielonych, należy odnieść się do prób popularyzowania uniwersalnych systemów światopoglądowych czy prawdy o charakterze absolutnym³⁶.

Odnosząc się podstawowych wartości wyznawanych przez zielonych wskazano, że są oni partią: 1. ekologiczną; 2. solidarną; 3. popierającą prawo do samookreślenia; 4. popierającą bazową demokrację, 5. wolną od przemocy; 6. feministyczną.

Solidarność rozumiana jest przez zielonych jako wspólne interesy, wzajemne powiązania, w tym pomoc. Świadomość potrzeby solidarnego społeczeństwa opiera się na przekonaniu o prawie do równych szans życiowych. By mówić o społeczeństwie solidarnym nie wystarczy ograniczyć się do apelowania w tym względzie do „ludzkich sumień”. Niezbędne jest nadanie idei solidarności zinstytucjonalizowanych form. Ideę solidarności zieloni wiążą z prawem jednostki do samookreślenia. Przy pra-

³⁵ *Teilorganisationen & Friends*, <http://www.gruene.at/partei/teilorganisationen/>, (26.03.2008).

³⁶ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 1.

wie do samookreślenia akcentuje się, że każdy człowiek ma prawo do tego, by wedle własnego uznania kształtować życie osobiste. Nie ma tu miejsca na skrepowanie czy lęki natury egzystencjalnej. By samookreślenie było realizowalne, niezbędne jest bezpieczeństwo materialne, ochrona sfery prywatnej, możliwość udziału w życiu społecznym, zakaz dyskryminacji i poparcie grup dyskryminowanych. Postulat udziału w życiu społecznym realizowany jest w ramach koncepcji bazowej demokracji, która oznacza, że jednostka ma prawo do brania udziału w procesie decyzyjnym w wymiarze lokalnym oraz ogólnokrajowym. Społeczeństwo nie może się ograniczać do decydowania przy okazji różnego szczebla wyborów³⁷. Odnosząc się do wolności od przemocy, podkreśla się potrzebę kultywowania kultury, w ramach której przemoc jest negowana na poziomie zarówno państwowym, jak i jednostkowym. Drogą do tego ma być dialog pomiędzy równymi³⁸.

Interesujące są stwierdzenia nt. feminizmu, który stanowi, zdaniem zielonych, wyróżnik tej partii na tle innych sił politycznych. Cechą charakterystyczną minionych tysiącleci jest ucisk kobiety i wypchnięcie żeńskiej części ludności z życia społecznego. Kobiety zepchnięto do sfery tego, co prywatne i nieracjonalne. Dlatego też społeczność patriarchalna cechowała się pewną dwusferowością. To, co prywatne, naznaczone było obecnością kobiety oraz elementu irracjonalnego, a to, co publiczne, tym, co związane z mężczyzną i racjonalne.

Feminizm oznacza dla zielonych specyficzną krytykę obejmującą całe społeczeństwo, w tym systemy patriarchalne, takie jak militarizm, kapitalizm, neoliberalizm, a także patriarchalne struktury na uniwersytetach, kościołach i państwie. Dzieje ludzkości to dzieje dyskryminacji kobiety, to dzieje wyłączenia z życia społecznego połowy ludzkości. Zadaniem zielonych jest przewyciężenie tych struktur. Pomimo że formalnie uznano w wielu krajach równość kobiety i mężczyzny, to jednak nierzadko ujawnia się jej brak. Kobiety i mężczyźni powinni mieć taki sam udział w życiu społecznym, taką samą możliwość decydowania o nim. Biorąc pod uwa-

³⁷ Wskazywano, że w celu realizacji demokracji bazowej należy skorzystać z różnych narzędzi. Jednym z nich miała być zasada rotacji. Działacze zajmujący wysokie urzędy partyjne mieli po pewnym czasie wracać na niższe pozycje. Zrezygnowano z tego pomysłu i jemu podobnych, oceniając je jako nieprzydatne w procesie budowania organizacji partyjnej. Zob. O. Pruckner, *Eine kurze Geschichte...*, dz. cyt., s. 40.

³⁸ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 2. W kwestii przemocy można wskazać na przykłady konkretnych rozwiązań proponowanych przez zielonych. Kobietom będącym ofiarami przemocy należy zapewnić pomoc np. w postaci mieszkań. Postuluje się ułatwienia w zdobyciu azylu dla imigrantek. Jednym z ważnych powodów udzielenia azylu jest ucieczka przed praktyką obrzezania kobiet, tzw. infibulacją. Zob. B. Weininger i in., *Grüner Frauenbericht 2006/2007*, dz. cyt., s. 78-80.

gę oczekiwane przemiany, niezbędnym jest nie tylko zamiana relacji pomiędzy kobietą a mężczyzną, lecz także całkowite przeorientowanie życia społecznego³⁹.

Kwestii polityki dotyczącej kobiety poświęcono znaczną uwagę w szóstym punkcie trzeciego rozdziału programu partyjnego zielonych. Paragraf ten został zatytułowany: *Frauenpolitik – Genderpolitik*. Wskazano w nim, że struktury pracy, gospodarki i polityki są naznaczone specyficznym, a związanym z płcią, podziałem na role. Powoduje to utrudnienia w rozwoju i realizacji planów życiowych poszczególnych jednostek, w tym przede wszystkim kobiet. Postuluje się nie tylko zmianę sposobu myślenia, lecz również struktur, w których człowiek funkcjonuje. Równe współżycie obu płci będzie możliwe od warunkiem, że odrzuci się patriarchalne struktury.

Celem polityki genderowej zielonych jest demokratyczna społeczność, w ramach której kobiety i mężczyźni mogą decydować o swoim życiu oraz która opiera się o wartości feministyczne. Czymś nieodzownym w takim społeczeństwie jest pokonanie wszelkiej dyskryminacji, np. seksizmu. Podkreśla się, że kobietom należy umożliwić nieskrępowaną realizację planów życiowych bez zmuszania ich do kierowania się wartościami wynikającymi z ogólnie zdefiniowanego pojęcia mężczyzny, kobiety i rodziny oraz bez konieczności uwzględniania roli, jaką oni (mężczyzna, kobieta, rodzina) pełnią w społeczeństwie. Polityka kobieca stanowi jednocześnie politykę na rzecz zwalczania dyskryminacji i równouprawnienia. Konieczne są więc działania ekonomiczne, prawne, społeczne i polityczne, aby dziewczęta i kobiety – niezależnie od ich pochodzenia etnicznego, społecznego czy orientacji seksualnej – mogły rozwijać się według własnych potrzeb, dążeń i pragnień⁴⁰.

Podstawą emancypacji jest zapewnienie finansowej niezależności kobiet i mężczyzn. By to zapewnić, należy wprowadzić minimalne dochody oraz podstawowe ubezpieczenie. Nie do zaakceptowania jest fakt, że kobiety zarabiają mniej od mężczyzn⁴¹. Jeżeli chodzi o wychowanie dzieci, to oboje rodzice powinni mieć możliwość pogodzenia tego zadania z pracą zawodową. Z tego względu obojgu rodzicom należy umożliwić podjęcie pracy na półetacie. Celem polityki zielonych jest doprowadzenie do równego podziału obowiązków związanych z wychowaniem dzieci⁴². Ich zda-

³⁹ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 2.

⁴⁰ Tamże, p. 3.6.

⁴¹ Średni dochód kobiet w Austrii jest średnio o 22% niższy od dochodu mężczyzn; zob. B. Weinzinger i in., *Grüner Frauenbericht 2008*, dz. cyt., s. 15.

⁴² W programie zielonych „płodzenie i wychowanie dzieci określone zostało mianem „dzieła reprodukcyjnego“ (niem. *Reproduktionsarbeit*). Podkreśla się, że na świecie 2/3 tegoż dzieła spoczywa na barkach kobiet. Wymieniono tu następujące czynności:

niem, nie do zaakceptowania jest obciążanie większymi obowiązkami kobiety i usprawiedliwiania tego stwierdzeniem, że taka jest jej społeczna rola⁴³.

By politykę w kwestii kobiety można było z powodzeniem realizować, ważne jest zapewnienie właściwego wykształcenia dziewczętom i kobietom. Dziewczętom należy wskazać, że jest możliwe wykonywanie zawodów i to również takich, które do tej pory, ze względu na nieuzasadnione przyporządkowanie społeczne, uznawane były za niewłaściwe dla kobiet. Już w przedszkolach należy uczyć dziewczynki w kwestii przyszłej kariery, zaś chłopcom należy wskazać, że mają obowiązek takiego samego zaangażowania, co dziewczęta, w kwestię wychowania dzieci. Programy wychowawcze należy uwolnić od treści i terminów seksistowskich.

Ważną kwestią zielonej *frauenpolitik* jest zniesienie penalizacji przerwania ciąży. Sprawą kobiety jest decyzja o urodzeniu dziecka lub przerwaniu ciąży. Zamiast karania, należy z jednej strony stworzyć warunki, w ramach których możliwe będzie uniknięcie niechcianej ciąży, z drugiej zaś strony kobiecie należy pomóc w wychowaniu dziecka⁴⁴.

Zieloni podkreślają konieczność realizacji zobowiązań związanych z tzw. *gender mainstreaming*, które rozumiane są jako postulat równouprawnienia płci. Z tego powodu należy zbadać funkcjonujące struktury prawne i ekonomiczne pod kontem równouprawnienia. W sytuacji, gdy proponowane rozwiązania będą niezadowolające, należy je skorygować. Rozwiązania prawne mające zapobiegać nierównościom powinny zostać zapisane w konstytucji. Podkreśla się potrzebę przekazywania większych subwencji finansowych na rzecz „sprawy kobiety”. Dzięki temu powinny powstać ośrodki oraz poradnie dla kobiet. Aby postulat równouprawnienia stał się realny, należy wprowadzić uregulowania kwotowe. Objęte tym powinny zostać nie tylko instytucje publiczne, w tym partie polityczne, lecz także prywatne przedsiębiorstwa. Pod groźbą sankcji karnej należy zadbać, aby przynajmniej 50% eksponowanych stanowisk było obsadzanych przez kobiety⁴⁵.

Z realizacją polityki genderowej związane są także badania nad kwestią mężczyzny oraz związana z tym zagadnieniem polityka. Hegemonistyczna władza oraz ekonomiczne uprzywilejowanie mężczyzn są nie tyl-

troska o gospodarstwo domowe, wyżywienie i wychowanie dzieci oraz opieka nad chorymi i starszymi. Zob. *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 5.1.

⁴³ B. Weinzinger i in., *Grüner Frauenbericht 2008*, dz. cyt., s. 53-56.

⁴⁴ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 3.6.

⁴⁵ Tamże. Aktualne dane liczbowe na ten temat zob. B. Weinzinger i in., *Grüner Frauenbericht 2008*, dz. cyt., s. 26-31. Począwszy od wyborów parlamentarnych, które miały miejsce w 1990 roku, zieloni stosują zasadę parytetu przy tworzeniu list wyborczych. Ilość parlamentarzystek z tego ugrupowania waha się pomiędzy 46 i 67%. Zob. G. Jordan, *Die Grüne Alternative...*, dz. cyt., s. 6.

ko niesprawiedliwe, lecz skutkują negatywnymi konsekwencjami dla samych mężczyzn, np. w postaci przepracowania, wynikającego z potrzeby zapewnienia środków materialnych rodzinie. Mężczyźni powinni podjąć wysiłek przemiany, dzięki czemu możliwe będzie wyrugowanie negatywnych zjawisk, których są oni w większości przyczyną, w tym przede wszystkim przemocy i alkoholizmu⁴⁶.

Nowe spojrzenie na kobietę i mężczyznę przekładają zieloni na nowatorskie ujęcie życia rodzinnego. Podkreśla się, że dotychczas obowiązujący „klasyczny” model rodziny, który jest pojmowany jako związek: ojciec – matka – dzieci – dalsi krewni, jest jednym z wielu, a nie jedynym modelem. Są także inne możliwości, z których można skorzystać. Do nich należą proponowane przez zielonych małżeństwa osób tej samej płci, nazywane popularnie *Homo-Ehen*. Jako rozwiązanie przejściowe proponuje się wprowadzenie umowy społecznej (niem. *Zivilpakt*). Ma ona przygotować społeczeństwo na małżeństwa osób homoseksualnych, z którymi połączona byłaby możliwość adopcji dzieci⁴⁷. Partnerstwo osób homoseksualnych powinno być traktowane tak samo jak małżeństwo – takie same prawa i obowiązki. Należy wspomóc także osoby, które identyfikują się z inną płcią, niż płeć biologiczna. Chodzi tu o pomoc medyczną, w tym o dokonanie operacji chirurgicznej⁴⁸.

Zieloni odrzucają możliwość opieki nad dzieckiem przez oboje rodziców w sytuacji, kiedy rodzice się rozeszli. Ich zdaniem, lepszą sytuacją jest ta, kiedy dziecko pozostanie przy jednym rodzicu. Uniknie się w ten sposób niepotrzebnych konfliktów. Osoby, szczególnie zaś kobiety, wychowujące samotnie dzieci należy traktować jako jeden z modeli rodzinnych, a nie odchylenie od tego, co nazywamy normalną rodziną, czy ro-

⁴⁶ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 3.6.

⁴⁷ W programie wyborczym z 2006 roku zawarto m.in. następujące stwierdzenie: „Wir wollen den so genannten Zivilpakt (Zip) einführen, der für heterosexuelle wie gleichgeschlechtliche Paare gilt. Es ist uns wichtig damit Diskriminierungen von Lesben und Schwulen (etwa im Erbrecht und im Erbschafts- und Schenkungssteuerrecht) zu beseitigen. Der Zip gibt rechtliche Sicherheit, die über eine formlose Lebensgemeinschaft hinausgeht. Dazu gehört auch die völlige Gleichstellung von gleichgeschlechtlichen partnerschaftlichen Lebensformen im Wohnrecht. Darüber hinaus wollen wir die Ehe für Lesben und Schwule öffnen. Wir Grüne fordern auch, dass gleichgeschlechtliche Paare Kinder adoptieren können. In fremdenrechtlichen Belangen sollen LebenspartnerInnen eines Zivilpakts EhegattInnen gleichgestellt werden“. Cyt. za *Zeit für Grün, Das Grüne Programm*, Wien 2006, s. 20. Więcej nt. sytuacji rodziny w Austrii zob. A. Romejko, *Przemiany w życiu rodzinnym współczesnej Austrii*, w: *Tożsamość kulturowa. Szkice o mniejszościach narodowych na Pomorzu Gdańskim*, red. A. Chodubski, A. K. Waśkiewicz, Gdańsk 2007, s. 102-114.

⁴⁸ *Grundsatzprogramm der Grünen...*, dz. cyt., p. 3.7.

dziną w ogóle⁴⁹. Kobietom wychowującym dzieci należy pomóc w powrocie do pracy. Ma zostać to zrealizowane w ramach „Programu Powrót Kobiety” (niem. *Aktionsprogramm Wiedereinstieg für Frauen*). Postuluje się, by umożliwić powrót do pracy 15 tys. kobiet rocznie. Obecną liczbę – 33 tys. – uważa się za niewystarczającą⁵⁰.

ZAKOŃCZENIE

Ważnym tematem we współczesnej debacie na terenie europejskim jest kwestia kobiety. Interesującym przykładem jej realizowania jest Austria. „Motorem” *frauenpolitik* na terenie austriackim są zieloni. Początki tej partii są związane z popularnym w społeczeństwie austriackim tematem związanym z ekologią. Okazją do ujawnienia się zielonych były protesty przeciw budowie elektrowni atomowej w Zwentendorf i hydroelektrowni w Hainburgu.

Poglądy zielonych mają charakter lewicowy. Ponieważ nie są oni postrzegani jako element obcy, jak np. komuniści, ale jako wyrosły na „miejscowej glebie”, są akceptowani w społeczeństwie austriackim. W kwestii kobiety zieloni postulują rozwiązania, których celem jest daleko idąca zmiana położenia kobiety we wszystkich sferach życia społecznego. Wiele krytycznych wypowiedzi można uznać za uzasadnione. Ujawnia się jednak pewna niekonsekwencja, którą można zilustrować następującymi przykładami. Z jednej strony propaguje się społeczeństwo solidarne, z drugiej zaś klasowe, na zasadzie „my i oni”, a oparte o klasę uciskanych kobiet i klasę uciskających mężczyzn. Odrzucając światopoglądy o uniwersalnym charakterze, zieloni proponują rozwiązania, mające na celu całościową przebudowę struktury społecznej, a więc roszcujące sobie prawo do pierwotnie negowanego uniwersalizmu.

Austriaccy zieloni są partią wartą zainteresowania. Wiele spośród głoszonych przez nią poglądów staje się popularnych w krajach europejskich, w tym w Polsce. Na tle innych partii, w tym ludowej i socjaldemokratycznej, zieloni jawią się jako partia nowego typu. Pomimo iż nie mają silnego zaplecza ludzkiego, potrafią w znaczący sposób, dzięki sprawnemu poruszaniu się w przestrzeni mediów masowych, wpływać na opinię publiczną.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ B. Weininger i in., *Grüner Frauenbericht 2006/2007*, dz. cyt., s. 75.

Zusammenfassung

DIE FRAUENPOLITIK DER ÖSTERREICHISCHEN GRÜNEN

Die Grünen bilden eine politische Partei in Österreich. Die Kampagne gegen die Inbetriebnahme des Kernkraftwerks Zwentendorf (1978) gilt als Geburtsstunde der österreichischen Grün-Bewegung, ein weiterer Meilenstein in der Entwicklung war 1984 der erfolgreiche Widerstand gegen das Donaukraftwerk Hainburg. 1986 vereinten sich die konservativen Vereinten Grünen Österreichs (VGÖ, gegr. 1982) mit der progressiveren Alternativen Liste Österreichs (ALÖ, gegr. 1982) als Grüne Alternative. Seit 1993 lautet die offizielle Bezeichnung Die Grünen – Die Grüne Alternative (Grüne). Neben der Ökologie setzen die Grünen sich auch für die Rechte der Minderheiten und für eine ökosoziale Steuerreform ein. Ihre Grundwerte gemäß dem Grundsatzprogramm von 2001 lauten: ökologisch, solidarisch, selbstbestimmt, basisdemokratisch, gewaltfrei und feministisch. Es wird betont, dass Frauen das gleiche Recht auf Einkommen, Arbeitsplatz, Karriere, Selbstbestimmung, Anteil an Macht oder gesellschaftlichen Einfluss wie Männer haben. Die Gleichstellung von Frauen und Männern ist kein Privileg. Sie ist eine Frage der Gerechtigkeit.